

Instroommogelijkheden in het mbo

T. Eimers

E. Keppels

P. den Boer

INSTROOMMOGELIJKHEDEN IN HET MBO

Instroommogelijkheden in het mbo

27 oktober 2009

T. Eimers
E. Keppels
P. den Boer

Deze publicatie is te bestellen bij
Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA)
Postbus 1422
6501 BK Nijmegen
Tel: 024 – 365 35 20
Fax: 024 – 365 34 93
E-mail: info@kbanijmegen.nl

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

T. Eimers
E. Keppels
P. den Boer

Instroommogelijkheden in het mbo
Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt.
ISBN 978-90-77202-53-1
NUR 840

© 2009 Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van KBA Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1 Feitelijke instroom	3
1.1 Analyse BRON-bestand	3
1.2 Instroommomenten in het mbo	4
1.3 Verschillende typen instromers	8
1.4 Conclusies	9
2 Aanbod van instroommogelijkheden	11
2.1 De enquête	11
2.2 Instroommogelijkheden	12
2.3 Vaste instroommomenten	13
2.4 Flexibele instroommogelijkheden	14
2.5 Schakelvoorzieningen	15
2.6 Instroommogelijkheden nader beschouwd	16
2.7 Conclusies	17
3 Beleid en ontwikkeling	19
3.1 Beleid om instroommogelijkheden te vergroten	19
3.2 Motieven en knelpunten	20
3.3 Ontwikkeling	22
3.4 Conclusies	23
4 Conclusies en aanbevelingen	25
4.1 Conclusies	25
4.2 Aanbevelingen	27
Bijlage 1 – Enquête onder mbo-instellingen	29
Bijlage 2 – Literatuurlijst	31

Inleiding

Een aanzienlijk deel van de deelnemers in het mbo breekt de opleiding voortijdig af, vaak al in het eerste jaar. Vaak als gevolg van een achteraf verkeerde studiekeuze willen studenten tussentijds, dat wil zeggen in de loop van het studiejaar, een herstart maken in een andere opleiding. Hoe minder tijd er zit tussen het moment van afbreken van de eerste opleiding en het kunnen starten in de nieuwe opleiding, hoe kleiner de kans op motivatieverlies en dus op uitval is.

Een andere groep wil van buiten het onderwijs een tussentijdse instroom maken in het mbo. Het gaat om jongeren die eerder zijn uitgevallen en bijvoorbeeld via een traject teruggeleid worden naar het onderwijs. Het gaat ook om volwassenen die al of niet vanuit een werksituatie een mbo-opleiding willen gaan volgen.

Om de toegankelijkheid te vergroten en de kans op uitval te verkleinen dient het aantal instroommogelijkheden gedurende het schooljaar vergroot te worden. De mbo-instellingen zijn sinds enkele jaren bezig met de verruiming van het aantal instroommomenten.

Het ministerie van OCW heeft KBA gevraagd om een onderzoek uit te voeren naar de vraag in welke mate in het mbo de mogelijkheid bestaat om op meerdere momenten gedurende het schooljaar in te stromen in een beroepsopleiding.

Het onderzoek omvat twee delen. Het eerste deel bestaat uit een analyse van de instroom in het schooljaar 2007-2008 aan de hand van gegevens uit de Basisregistratie Onderwijsnummer (BRON). Het tweede deel is een enquête onder mbo-instellingen, waarmee in kaart is gebracht hoe de instellingen de instroommogelijkheden georganiseerd hebben en wat op dat punt hun beleid is.

Op basis van de inschrijvingsbestanden uit BRON is een reconstructie gemaakt van inschrijvingen in het schooljaar 2007-2008. Voor dat jaar is gekozen omdat voor de reconstructie de gegevens uit verschillende tellingen nodig zijn en omdat alleen voor dat jaar de benodigde gegevens beschikbaar waren. In het betreffende schooljaar hebben zich 261.203 personen ingeschreven. Door te kijken naar de startdatum van hun onderwijsovereenkomst is een totaal beeld gemaakt van alle startmomenten in het mbo.

De analyse van de feitelijke instroommomenten laat zien wanneer de deelnemers zijn gestart en wat de spreiding is over het schooljaar, maar zegt nog niets over de oorzaak van de (al of niet aanwezige) spreiding van instroommomenten. Om daarop zicht te krijgen is een schriftelijke enquête gehouden onder mbo-instellingen. Aan de enquête hebben 26 instellingen deelgenomen, ruim een derde van de alle instellingen. Een lijst van de deelnemende instellingen is opgenomen in de bijlagen. De uitkomsten

van de enquête zijn representatief voor het geheel van de mbo-instellingen in Nederland.¹

Het rapport bestaat verder uit vier hoofdstukken. In hoofdstuk 1 worden de uitkomsten van de BRON-analyse gepresenteerd. In het tweede en derde hoofdstuk komen de resultaten van de enquête aan de orde, eerst een overzicht van de instroommogelijkheden die de instellingen aanbieden en vervolgens het beleid dat zij voeren en de verwachte ontwikkeling met betrekking tot de instroommogelijkheden. In het slot-hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies samengevat.

1 Zie de toelichting op de enquête in de bijlage.

1 Feitelijke instroom

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de BRON-analyse besproken. Vooraf geven we kort aan op welke wijze de instroommomenten uit de BRON-gegevens zijn gereconstrueerd.

De spreiding van de instroom over het schooljaar wordt bekeken per opleidingsniveau, leerweg, leeftijd van de deelnemers en per opleidingssector. Daarnaast wordt de instroom beschreven aan de hand van een typologie van de instromende deelnemers.

1.1 Analyse BRON-bestand

Het onderzoek richt zich op de inschrijvingen in het schooljaar 2007-2008². De geregistreerde inschrijvingen zijn herleid tot inschrijvende personen, zodat gewerkt kon worden met een bestand van 261.203 personen, die zich in dat schooljaar één of meer keer hebben ingeschreven. Een paar duizend personen hebben zich later in het schooljaar voor een tweede keer ingeschreven. Deze groep is in de verdere analyse ook meegenomen (zie par. 1.3).

De eerste uitkomsten van de analyse zijn voorgelegd aan vertegenwoordigers van vier mbo-instellingen om te kijken of de gegevens ook daadwerkelijk een betrouwbaar beeld geven van de werkelijke instroommomenten. Op basis van de informatie uit de interviews is het bestand opgeschoond en gecorrigeerd. Een deel van de in- en uitschrijfdata komt tot stand om administratieve redenen en geeft niet de werkelijke start- en eindmomenten aan. Factoren die meespelen zijn onder meer de teldata, de start van het schooljaar op 1 augustus voor de studiefinanciering en de mutatedatum in de schooladministratie. Door voor deze factoren te corrigeren geeft het bestand een betrouwbaar beeld van de feitelijke instroom in het mbo.

De gegevens hebben betrekking op alle mbo-instellingen in Nederland.

2 Voor het onderzoek is het noodzakelijk om de instroom over één geheel schooljaar te kennen. Het gaat immers om de spreiding over het jaar. Het schooljaar 2007-2008 is het meest recente jaar waarover op dit moment gegevens over het hele schooljaar beschikbaar zijn. Over het schooljaar 2008-2009 zijn op dit moment alleen de instroomgegevens tot 1 maart 2009 bekend, dus niet over het gehele schooljaar.

1.2 Instroommomenten in het mbo

Twee instroompieken

Verreweg het grootste deel van de instroom in het mbo vindt plaats bij het begin van het schooljaar. De inschrijvingen voor de start van het schooljaar zijn gespreid over twee maanden (augustus-september) en lopen tot aan de eerste teldatum op 1 oktober. Iets meer dan 84 procent van alle inschrijvingen vindt plaats in die periode.

De overige 15 procent van de inschrijvingen is gespreid over het verdere schooljaar. De spreiding is niet helemaal evenredig, er is een tweede - veel kleinere - piek in de instroom rond 1 februari. In de periode januari - half februari start 6 procent van de totale instroom met de opleiding. In het schooljaar 2007-2008 was er nog geen tweede teldatum in februari. Daardoor vond toen een deel van de instroom nog plaats na 1 februari. Verwacht mag worden dat na invoering van de tweede teldatum de instroom zich verplaatst heeft naar januari (vóór 1 februari).

De resterende 10 procent van de instroom is gespreid over de rest van het schooljaar, waarbij vanzelfsprekend de laatste maanden voor de zomervakantie relatief weinig instroom kennen.

Samengevat is het basispatroon voor de instroom in het mbo als volgt:

Instroommoment 1 Start van het schooljaar 84 %	Instroommoment 2 Halverwege het schooljaar 6 %	Overige instroom Gedurende het schooljaar 10 %
--	--	--

Instroom naar opleidingsniveau

Het basispatroon van de instroom, zoals hiervoor gegeven, is niet voor alle opleidingsniveaus gelijk. Zoals verwacht, wijkt met name het patroon voor niveau 1 af. Ruim een kwart van de instroom op niveau 1 vindt plaats buiten het eerste instroommoment bij de start van het schooljaar. Het tweede instroommoment is belangrijker, maar met name de instroom gedurende de rest van het jaar is omvangrijk.

De opleidingen op niveau 4 laten een tegenovergesteld beeld zien. Daar is het belang van het eerste instroommoment zeer groot, 90 procent van de deelnemers start bij het begin van het schooljaar. Vooral de instroom gespreid over het leerjaar is op niveau 4 gering.

De opleidingen op niveau 2 en 3 nemen een tussenpositie in, waarbij niveau 2 meer op niveau 1 lijkt en 3 op 4.

Tabel 1 – Verdeling instroom per opleidingsniveau in %³

	Instroommoment 1	Instroommoment 2	Overige instroom
Niveau 1	73	9	18
Niveau 2	81	6	13
Niveau 3	84	6	10
Niveau 4	90	4	6

Instroom naar leerweg

Ook de uitsplitsing van de instroommomenten naar leerweg laat een herkenbaar beeld zien. De Beroepsbegeleidende leerweg (BBL) kent een hoog percentage instroom na het eerste instroommoment. Omdat de start van de opleiding vaak mede afhankelijk is van de arbeidsplaats is er een relatief hoog percentage instroom gedurende het schooljaar. De BBL kent een groot aantal volwassen deelnemers. Een vergelijkbaar beeld geldt voor de deeltijd BOL-opleidingen. Ook hier is de instroom gedurende het jaar relatief hoog. De BBL en deeltijd BOL hebben gezamenlijk 96.000 inschrijvers.

Voor de Beroepsopleidende leerweg (BOL) is het eerste instroommoment dominant. Meer dan 90 procent van de instroom vindt plaats in die periode. De BOL had in 2007-2008 ruim 165.000 inschrijvers.

Tabel 2 – Verdeling instroom per leerweg in %

	Instroommoment 1	Instroommoment 2	Overige instroom
BBL	71	9	19
Deeltijd BOL	73	11	16
BOL	92	3	5

Instroom naar leeftijd

Volwassen deelnemers vormen een omvangrijke groep binnen de totale mbo-populatie. Van de ruim 500.000 mbo-deelnemers hebben er 100.000 een leeftijd van 23 jaar of ouder. Het merendeel van die groep (70.000) volgt een opleiding in de BBL.⁴ Het is duidelijk dat de instroom van volwassenen dan ook minder sterk gebonden is aan de start van het schooljaar. Het verschijnsel van meer gespreide instroom is sterker bij een hogere leeftijd.

³ Door afronding komen de percentages opgeteld niet altijd op 100 procent uit.

⁴ Eimers e.a. (2009) De BBL als leerweg voor volwassenen. Ecbo (in voorbereiding)

Tabel 3 – Verdeling instroom per leeftijdsgroep 19 jaar en ouder en 23 jaar en ouder in %

	Instroommoment 1	Instroommoment 2	Overige instroom
Leeftijd < 19 jaar	93	3	5
Leeftijd 19 jaar of ouder	72	10	18
	Instroommoment 1	Instroommoment 2	Overige instroom
Leeftijd < 23 jaar	90	4	7
Leeftijd 23 jaar of ouder	64	12	24

Instroom naar sector

De instroomverdeling naar sector laat op het eerste gezicht een herkenbaar patroon zien, met lichte afwijkingen van het gemiddelde. Het eerste instroommoment is voor de sectoren Groen en Zorg & Welzijn relatief belangrijker, terwijl de sectoren Economie en Techniek wat meer instroom gedurende het schooljaar kennen.

Tabel 4 – Verdeling instroom per sector in %

	Instroommoment 1	Instroommoment 2	Overige instroom
Economie	83	5	12
Groen	88	2	9
Techniek	83	6	12
Zorg & Welzijn	87	7	7

De instroomcijfers roepen echter enkele vragen op. Zo weten we dat de sector Techniek een hoog percentage BBL-deelnemers kent. Bijna de helft (48%) van de deelnemers in de Techniek volgt de BBL. Tegen die achtergrond is het percentage tussentijdse instroom minder hoog dan verwacht. Om een scherper beeld te krijgen van de instroom per sector kijken we hoe de instroom per sector verdeeld is over niveau en leerweg.

Tabel 5 – Percentage instroom per sector naar niveau en naar leerweg

	Niveau 1/2	Niveau 3/4	BBL	BOL
Economie	37	63	27	73
Groen	39	60	41	59
Techniek	53	47	52	48
Zorg & Welzijn	25	76	25	75

We zien dat in de sector Zorg & Welzijn driekwart van de instroom bestaat uit niveau 3/4 en BOL. Dat verklaart waarom die sector een relatief hoge instroom heeft bij de start van het schooljaar.

Bij Techniek stroomt iets meer dan de helft in op niveau 1/2 en in de BBL. Tegen die achtergrond zou een grotere instroom gedurende het schooljaar verwacht kunnen worden. We weten echter uit ander onderzoek dat de BBL-deelname in de Techniek voor het grootste deel bestaat uit jongeren.⁵ Anders dan bij Economie en Zorg & Welzijn wordt de BBL hier niet gedomineerd door volwassenen. Zoals we zagen is er een sterke samenhang tussen leeftijd en instroommoment. De jonge leeftijd van de BBL-deelnemers in de Techniek verklaart waarom de meeste van hen instromen bij het begin van het schooljaar (na het afronden van het vmbo).

De sector Economie lijkt op de sector Zorg & Welzijn wat betreft de BOL-deelname, maar heeft een groter aandeel deelnemers op de lagere opleidingsniveaus. Het verschil zit met name in de instroom op niveau 2. De sector Economie heeft een instroom van 29.000 tegenover de sector Zorg & Welzijn 18.000.

De sector Groen tenslotte heeft de hoogste instroom bij de aanvang van het schooljaar. Dat lijkt opmerkelijk omdat, in vergelijking met de andere sectoren, de aard van de deelname (niveau, leerweg) geen directe verklaring biedt voor de hoogste instroom op het eerste moment. In het volgende hoofdstuk komen we aan de hand van de enquête uitkomsten terug op dit punt. Het blijkt dan dat de AOC's slechts beperkte instroommogelijkheden bieden.

Samenvatting

Samengevat blijkt dat 85 procent van alle instroom plaats vindt bij de start van het schooljaar. Een klein deel van de instroom is geconcentreerd rondom 1 februari, halverwege het studiejaar. Tien procent tenslotte vindt plaats gedurende de rest van het schooljaar.

Het eerste instroommoment is vooral zeer dominant voor de opleidingen op niveau 4, voor de BOL en voor deelnemers jonger dan 23 jaar. Voor deze categorieën bedraagt de instroom bij de start van het jaar 90 procent of meer.

Instroom gedurende het schooljaar en halverwege het schooljaar komt vooral voor bij deelnemers op niveau 1 en (in minder mate) niveau 2, bij deelnemers aan de BBL en deeltijd BOL en bij volwassen deelnemers.

De instroompatronen van de sectoren zijn grotendeels te verklaren uit de karakteristieken wat betreft niveau, leerweg en leeftijd van de deelnemers. De sector Groen valt op met een relatief hoog percentage eerste instroom, zonder dat de karakteristieken daarvoor een verklaring geven.

5 Eimers e.a. (2009) Idem

1.3 Verschillende typen instromers

Hiervoor zagen we dat vooral de jonge deelnemers (< 19 jaar) instromen aan het begin van het schooljaar. Dat heeft er natuurlijk mee te maken dat zij afkomstig zijn uit het vmbo, voor de zomer hun vmbo-diploma hebben gehaald en na de zomer op het mbo starten. Het is de Koninklijke weg, de 'normale' onderwijsroute. Toch maken deze vmbo-schoolverlaters minder dan de helft van de instroom in het mbo uit. In deze paragraaf onderscheiden we vier typen instromers en kijken we naar de spreiding van instroom per type.

Vier typen instromers

We onderscheiden vier typen:

- **Vmbo-schoolverlater**
Dit type omvat de instroom van jonge deelnemers, die niet eerder ingeschreven stonden op het mbo. Het gaat om 111.600 deelnemers die in 2007-2008 zijn gestart. Dat is 43 procent van de totale instroom in dat jaar.
- **Zij-instromer**
Zij-instromers zijn deelnemers die een jaar of langer niet ingeschreven stonden in het mbo en zich in 2007-2008 hebben ingeschreven. Zij zijn afkomstig uit een werksituatie, uit andere onderwijstypen (havo, hbo) of uit andere situaties. Het gaat om 51.800 instromers, 20 procent van het totaal.
- **Doorstromer**
Het type Doorstromer betreft deelnemers die zich ingeschreven hebben in 2007-2008 én die daarvoor al ingeschreven stonden op het mbo. Zij hebben hun vorige inschrijving (opleiding) met een diploma afgerond en stromen nu door naar een vervolgopleiding. Deze groep bedraagt 47.600 instromers, ofwel 18 procent van het totaal.
- **Herstarter**
Herstarters zijn, net als de Doorstromers, deelnemers die zich nieuw inschrijven in het schooljaar 2007-2008, maar het jaar daarvoor ook al ingeschreven stonden. Anders dan de Doorstromers hebben zij echter geen diploma gehaald in hun vorige opleiding. Het aantal Herstarters bedraagt 50.100 ofwel 19 procent. In werkelijkheid ligt gedurende het schooljaar het aantal Herstarters echter nog hoger. Bijna 7.000 vmbo-schoolverlaters staken gedurende het eerste jaar hun opleiding en wisselen van opleiding. Het werkelijke aantal Herstarters in één schooljaar ligt daarom op 57.100.

Voor het eerste type, de vmbo-schoolverlater, ligt per definitie het accent op het eerste instroommoment. Voor de andere typen is dat minder vanzelfsprekend. In de navolgende tabel laten we de instroomspreiding zien voor de vier typen. Voor de duidelijkheid herhalen we in de tabel de percentages voor de gehele instroom nogmaals.

Tabel 6 – Verdeling instroom per type in %

	Instroommoment 1	Instroommoment 2	Overige instroom
Vmbo-schoolverlater	97	1	2
Zij-instromer	65	12	23
Doorstromer	82	7	11
Herstarter	80	7	14
Gemiddeld alle instroom	84	6	10

Het valt op dat vooral de zij-instromers, die van buiten het mbo komen, vaker een beroep doen op andere instroommomenten dan bij de start van het schooljaar. Tot deze categorie behoren veel oudere deelnemers en relatief veel BBL-deelnemers. Niet alleen het hoge percentage instroom gedurende het schooljaar valt op (23%), maar ook het gebruik van het tweede instroommoment (12%).

Instromers die het voorgaande jaar al ingeschreven stonden op het mbo volgen in grote meerderheid het ritme van het schooljaar en beginnen hun nieuwe opleiding in augustus. Herstarters maken relatief iets vaker gebruik van de mogelijkheid om al gedurende het schooljaar over te stappen.

Het lijkt opmerkelijk dat ook deelnemers die tussentijds hun opleiding afbreken in grote getale hun nieuwe opleiding pas bij aanvang van het nieuwe schooljaar aanvangen. Uit deze cijfers alleen is niet op te maken of zij dat doen uit eigen keuze, of dat er feitelijk geen mogelijkheid is om al eerder een herstart te maken. In het volgende hoofdstuk komt aan de orde wat de instellingen aan instroommogelijkheden bieden. Het is wel goed om op dit punt nogmaals te onderstrepen dat meer dan de helft van de instroom in het mbo bestaat uit de drie typen Zij-instromers, Doorstromers en Herstarters. Per jaar kent het mbo 57.000 herstarters.

1.4 Conclusies

De instroom in het mbo vindt voor het overgrote deel plaats bij de start van het schooljaar. Bijna 85 procent van alle deelnemers start bij het begin van het schooljaar. Instroom op andere momenten is vooral een aangelegenheid voor specifieke groepen binnen het mbo. Het doorslaggevend kenmerk daarbij is dat zij op relatief latere leeftijd van buiten het mbo (en vmbo) instromen. Het zijn:

- Volwassen deelnemers van 23 jaar en ouder
- Deelnemers BBL en deeltijd BOL
- Deelnemers op niveau 1
- Zij-instromers

Voor deze categorieën is de gespreide instroom relatief belangrijker, maar ook voor hen geldt dat tweederde of meer start bij aanvang van het schooljaar.

Van alle deelnemers die hun opleiding voortijdig afbreken, begint viervijfde de nieuwe opleiding bij aanvang van het volgende schooljaar. Ook deelnemers die hun eerdere opleiding met een diploma afronden beginnen de vervolgopleiding in grote meerderheid aan het begin van het nieuwe schooljaar. Juist voor deze groepen (en voor de zij-instromers) lijkt het relevant om meerdere instroommogelijkheden te hebben, zodat zij zonder tijdverlies door kunnen in een (volgende) nieuwe opleiding. In dat licht bezien is het percentage dat buiten het eerste instroommoment om start relatief laag (20% of minder).

In het volgende hoofdstuk zien we of en in welke mate de mbo-instellingen meerdere instroommogelijkheden aanbieden.

2 Aanbod van instroommogelijkheden

2.1 De enquête

Door middel van een schriftelijke enquête is aan 26 mbo-instellingen gevraagd hoe zij omgaan met de instroommogelijkheden. De instellingen vormen een dwarsdoorsnee van alle mbo-instellingen in het land. De bevindingen kunnen daarom representatief worden geacht voor het mbo als geheel. Dat neemt niet weg dat er, zoals we ook zullen zien, grote verschillen bestaan tussen de instellingen en dat de uitkomsten dus wel een adequaat beeld geven van het mbo als geheel, maar niet van de afzonderlijke, individuele instellingen.

Er zijn in het totaal 69 mbo-instellingen, waarvan 43 ROC's, 12 AOC's en 14 vakinstellingen. Daarvan hebben er zoals gezegd 26 deelgenomen aan het onderzoek (14 ROC's, 4 AOC's en 8 vakinstellingen). Waar we in dit hoofdstuk spreken over het geheel van de mbo-instellingen baseren we ons op de steekproef van 13 ROC's, 4 AOC's en 4 vakinstellingen, zodat de verhouding overeenkomt met die in de gehele populatie.⁶

Voor we de enquêteresultaten presenteren komen we nog eenmaal terug op de BRON-gegevens. In de navolgende tabel geven we de feitelijke instroom, zoals in het vorige hoofdstuk, maar nu uitgesplitst naar type instelling.

Tabel 7 – Verdeling instroom per type instelling in %

	Instroommoment 1	Instroommoment 2	Overige instroom
ROC	84	6	10
AOC	88	2	10
Vakinstelling	91	2	7
Gemiddeld alle instroom	84	6	10

Met 237.600 instromende deelnemers zijn de ROC's gezamenlijk veel groter dan de AOC's en vakinstellingen (resp. 13.700 en 9.900). Het wekt daarom geen verbazing dat de percentages voor het landelijke gemiddelde overeenkomen met die van de ROC's. Wat echter wel opvalt is dat het eerste instroommoment bij de AOC's en vakinstellingen aanmerkelijk hoger scoort.

Gezien dit verschil zullen we in dit hoofdstuk regelmatig een onderscheid maken tussen de ROC's aan de ene kant en de AOC's en vakinstellingen aan de andere

⁶ Zie de toelichting op de enquête in de bijlage.

kant. Omdat de ROC's het overgrote merendeel van de instroom voor hun rekening nemen, lichten we de ROC's er enkele keren speciaal uit.

2.2 Instroommogelijkheden

In de discussie over de verruiming van de instroommogelijkheden wordt vaak gesproken over instroom*momenten*. Zoals hiervoor al aangegeven gaat het in de praktijk niet om echte momenten, maar eerder om bepaalde periodes. Zo loopt het eerste startmoment van 1 augustus tot en met 30 september en bestaat ook het tweede moment halverwege het jaar uit een aantal weken. Los daarvan lijkt het ook gezien de verschillende wijzen van instroom beter om te spreken van instroom*mogelijkheden*. Uit de interviews die hebben plaatsgevonden voor het onderzoek kwam naar voren dat er feitelijk drie typen instroommogelijkheden voorkomen:

a. Vaste instroommomenten:

Vooraf bepaalde datum of periode waarop studenten kunnen beginnen met de opleiding die zij gekozen hebben.

b. Flexibele instroommogelijkheden:

Mogelijkheden voor studenten om tussentijds met de opleiding van hun keuze te beginnen. Het startmoment is *niet vooraf bepaald*, maar hangt af van de vraag. Het startmoment ligt maximaal een maand na het moment dat de student zich heeft gemeld.

c. Schakelvoorzieningen:

Mogelijkheden voor studenten om tussentijds in te stromen in een schakelvoorziening, bedoeld om de periode te overbruggen tot het moment van starten in de beoogde opleiding. Instroom in de schakelvoorziening binnen een maand nadat de student zich heeft gemeld.

De laatste genoemde mogelijkheid, die van de schakelvoorziening, vormt als het ware de terugkeer van de vroegere oriëntatie- en schakelmogelijkheden in het mbo. De schakelvoorzieningen - die voorkomen onder uiteenlopende benamingen - zijn nog geen gemeengoed in het mbo en er is (nog) geen sprake van een eenduidige formule. Meer algemeen beschouwd hebben de opleidingen Arbeidsmarktgekwalificeerd Assistent (AKA) een belangrijke schakelfunctie voor het mbo wat betreft de instroom op niveau 1. De AKA als schakelmogelijkheid is in dit onder niet meegenomen. Dat geldt wel voor de speciaal voor het doel van schakelen opgezette voorzieningen. Daarbij zij opgemerkt dat de feitelijke inschrijving van de deelnemers aan de schakelvoorzieningen zeer wisselend kan zijn. Soms blijven zij ingeschreven bij hun vorige opleiding, soms worden zij op een speciaal daarvoor door de instelling aangewezen crebonummer ingeschreven.

2.3 Vaste instroommomenten

Aan de instellingen is gevraagd hoeveel vaste instroommomenten zij kennen in het schooljaar. De antwoorden hebben betrekking op het huidige schooljaar 2009-2010. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen drie opties:

- uitsluitend één vast instroommoment bij aanvang van het schooljaar;
- twee vaste instroommomenten, bij aanvang en halverwege het schooljaar;
- drie of meer vaste instroommomenten gedurende het schooljaar.

Tabel 8 – Vaste instroom momenten naar type instelling in %⁷

	Totaal	ROC	AOC	Vakinstelling
Eén vast moment	57	33	100	100
Twee vaste momenten	24	33	0	0
Drie of meer vaste momenten	19	33	0	0

Alle AOC's en vakinstellingen in het onderzoek kennen slechts één vast instroommoment. Voor wat betreft de AOC's verklaart dat in belangrijke mate waarom de sector Groen, in vergelijking met de andere sectoren, een relatief hoge instroom heeft bij aanvang van het schooljaar (zie par. 1.2). De AOC's bieden geen alternatieve vaste instroommomenten aan.

De ROC's bieden een meer gedifferentieerd beeld. In de enquête is gevraagd voor welk deel van de opleidingen één, twee of meer vaste instroommomenten aangeboden wordt.

Een derde van de ROC's heeft voor (vrijwel) alle opleidingen slechts één vast instroommoment. Opmerkelijk is dat deze ROC's ook wat betreft de (hierna te bespreken) flexibele instroommogelijkheden weinig mogelijkheden bieden. Eén van de ROC's heeft wel een relatief omvangrijke schakelvoorziening.

Eveneens een derde van de ROC's biedt voor een kwart tot de helft van de opleidingen een tweede instroommoment aan. Het tweede instroommoment komt wel voor, maar niet bij de meerderheid van de opleidingen. Ook deze ROC's hebben relatief minder vaak flexibele instroommogelijkheden.

De derde en laatste groep ROC's biedt voor een deel van de opleidingen ook een derde startmoment aan. Overigens was er maar één ROC in het onderzoek dat over de volle breedte drie of meer vaste startmomenten aanbiedt. In de meeste gevallen betreft het een kwart tot de helft van de opleidingen. Deze categorie ROC's biedt niet

⁷ De percentages zijn gebaseerd op kleine aantallen (N=21) en vormen derhalve slechts een globale indicatie.

alleen meer vaste instroommomenten aan, maar ook vaker de mogelijkheid van flexibele instroom.

De eerste conclusie luidt dat een derde van de ROC's en alle AOC's en vakinstellingen uitsluitend één vast instroommoment aanbieden: starten bij aanvang van het schooljaar.

Tweederde van de ROC's biedt wel meerdere vaste instroommomenten aan. Ook bij deze ROC's geldt dat gemiddeld voor de helft van de opleidingen één vast instroommoment bestaat.

Een tweede relevante conclusie is dat flexibele instroom niet zonder meer als alternatief voor meerdere vaste instroommomenten wordt ingezet. ROC's kiezen ofwel voor één of twee vaste momenten, ofwel kiezen voor verruiming van de mogelijkheden door én het aantal vaste instroommomenten te vergroten én meer flexibele instroommogelijkheden te creëren.

2.4 Flexibele instroommogelijkheden

Flexibele instroom vindt plaats op het moment dat er vraag is. We onderscheiden daarin twee varianten:

- **Individueel maatwerk.**
De student kan binnen een maand na aanmelding starten in de gekozen opleiding.
- **Groepsinstroom.**
De student kan starten zodra er een voldoende grote groep zich aangemeld heeft. Zodra het vereiste aantal is bereikt, start de groep met de gekozen opleiding. Tot die tijd is er een wachtlijst. Aanmelding kan ook per groep door een bedrijf. Het moment van starten is niet vooraf bepaald, wel de vereiste groepsomvang.

Tabel 9 – Flexibele instroommogelijkheden naar type instelling (% instellingen dat de vorm van flexibele instroom wel aanbiedt)

	Totaal	ROC	AOC	Vakinstelling
Individueel maatwerk	43	54	50	0
Groepsinstroom	33	38	50	0

Flexibele instroommogelijkheden in de vorm van individueel maatwerk komen bij minder dan de helft van de instelling voor. De helft van de ROC's en AOC's kent wel de mogelijkheid. De vakinstellingen bieden geen van beide vormen van flexibele instroom aan.

De ROC's en AOC's die wel individueel maatwerk voor de instroom aanbieden doen dat meestal voor een deel van de opleidingen (ongeveer een kwart). Een derde van deze instellingen heeft de mogelijkheid van individuele flexibele instroom voor (vrijwel) alle opleidingen.

Flexibele instroom per groep komt bij een minderheid van de instellingen voor. Ook hier geldt dat de mogelijkheid meestal voor ruwweg een kwart van de opleidingen wordt aangeboden.

In het onderzoek is de instellingen ook gevraagd voor wie zij de flexibele instroommogelijkheden bedoeld hebben. De belangrijkste groep waarvoor de flexibele mogelijkheden zijn bedoeld zijn de eigen deelnemers van de instelling: uitvallers uit opleidingen, overstappers en doorstromers. Een tweede belangrijke doelgroep vormen de zij-instromers. Daaronder ook de instroom vanuit het bedrijfsleven, zij het dat deze groep minder vaak wordt genoemd.

De helft van de ROC's met flexibele instroommogelijkheden richt zich daarmee ook op voortijdig schoolverlaters uit het vmbo. De andere helft en ook de AOC's doen dat nadrukkelijk niet.

Flexibele instroom is vaak lastig te organiseren. Tegen die achtergrond is het opvallend dat de helft van de ROC's en AOC's deze mogelijkheid aanbiedt. Zij doen dat in de eerste plaats om de overstap van eigen deelnemers te vereenvoudigen. Daarnaast mikken zij ook op instroom van buitenaf. Een belangrijke kanttekening is dat de instellingen die flexibele instroommogelijkheden kennen, dat meestal maar voor ongeveer een kwart van de opleidingen aanbieden.

De vakinstellingen nemen ook hier een bijzondere positie in. Zij bieden in de regel geen flexibele instroommogelijkheden aan.

2.5 Schakelvoorzieningen

Schakelvoorzieningen zijn een relatief recent (maar niet nieuw) fenomeen. Ruim een derde van de mbo-instellingen kent een vorm van schakelvoorziening. Laten we de vakinstellingen buiten beschouwing dan blijkt dat ongeveer de helft van de ROC's en AOC's gebruik maakt van schakelvoorzieningen.

Tabel 10 – Schakelvoorzieningen naar type instelling (% instellingen dat de schakelvoorziening wel aanbiedt)

	Totaal	ROC	AOC	Vakinstelling
Schakelvoorzieningen	36	43	50	0

Het gebruik van de schakelvoorzieningen is overigens in de meeste gevallen zeer bescheiden. Van de acht instellingen in het onderzoek die gebruik maken van een schakelvoorziening heeft de helft 5-20 deelnemers in de schakelvoorziening. Drie van de acht hebben 80-150 deelnemers. Eén ROC springt eruit met 550 deelnemers in de schakelvoorzieningen.

Net als bij de flexibele instroommogelijkheden zijn de schakelvoorzieningen vooral bedoeld voor de eigen deelnemers van de instelling, waarbij het vooral gaat om uitvallers en overstappers. De schakelvoorzieningen worden relatief weinig gebruikt voor instroom vanuit het bedrijfsleven of voor (andere) zij-instroom.

Wat betreft de groep van vmbo-voortijdig schoolverlaters is het beeld wederom verdeeld: de helft heeft de schakelvoorziening wel voor deze doelgroep, de andere helft niet. Daarbij moet worden aangetekend dat het ROC met de veruit grootste schakelvoorziening deze uitsluitend voor de ongediplomeerde vmbo-schoolverlaters heeft.

Schakelvoorzieningen vormen een oplossing om deelnemers die zich aanmelden, maar niet gelijk kunnen instromen in de opleiding van hun keuze, toch een zinvol programma aan te kunnen bieden. Veelal worden de schakelvoorzieningen gebruikt voor uitvallers (mbo en vmbo) die bovendien vaak nog niet goed weten welke mbo-opleiding zij willen gaan volgen. Voor deze deelnemers is de schakelvoorziening niet alleen een overbrugging tussen het moment van aanmelding en het moment van instroom in de beroepsopleiding, het is vooral ook voorbereidingstraject op de te volgen opleiding.

Schakelvoorzieningen komen (nog) slechts weinig voor en zijn bovendien vaak zeer bescheiden van omvang. ROC's die over de gehele linie de instroommogelijkheden vergroten (vast, flexibel) hebben vaak ook een grotere schakelvoorziening (80-150 deelnemers).

2.6 Instroommogelijkheden nader beschouwd

In deze paragraaf kijken we nogmaals naar het geheel van verschillende instroommogelijkheden, maar nu afgezet tegen de verschillende opleidingsniveaus, leerwegen en sectoren.

Opleidingsniveau

Het aantal vaste instroommomenten verschilt niet per opleidingsniveau. Dat geldt wel voor de flexibele instroommogelijkheden en het gebruik van schakelvoorzieningen. Zoals te verwachten valt, wordt de flexibele instroom het vaakst ingezet voor niveau 1 en dan ook voor alle opleidingen op niveau 1. Ook voor niveau 2 worden vaker flexibele instroommogelijkheden gerealiseerd. Flexibele mogelijkheden om in te stromen

komen voor niveau 3 en 4 bij minder instellingen voor en daar dan meestal voor slechts een klein deel van de opleidingen.

Schakelvoorzieningen worden eveneens het vaakst ingezet voor niveau 1 en (in minder mate) voor niveau 2. Overigens benut iets minder dan de helft van de instellingen met een schakelvoorziening deze ook voor niveau 3 en 4.

Leerweg

Voor de BBL kennen de meeste ROC's twee of meer vaste instroommomenten. De BBL kent traditioneel meerdere startmomenten. Zoals we al zagen hebben de AOC's en vakinstellingen geen meerdere vaste instroommomenten en dus ook niet voor de BBL. Ook wat betreft de flexibele instroommogelijkheden geldt dat de ROC's die flexibele instroom kennen die optie voor vrijwel alle BBL-opleidingen aanbieden.

Eerder zagen we al dat de schakelvoorzieningen meestal niet bedoeld zijn voor BBL-instroom. De schakelvoorzieningen worden dan ook vaker benut voor BOL-deelnemers.

Sector

Van de ROC's heeft een derde één vast instroommoment, een derde twee en een derde drie of meer. Voor de sector Zorg & Welzijn geldt hetzelfde patroon. De sectoren Economie en Techniek wijken daar iets vanaf. Bij Techniek komt één vast instroommoment wat vaker voor en bij Economie nog iets vaker (percentage lopen uiteen van 31% Z&W tot 46% Economie).

Wat betreft de flexibele instroommogelijkheden verschillen de sectoren niet veel van elkaar. Bij Economie en Zorg & Welzijn komt het relatief wat vaker voor dat instellingen over de volle breedte van alle opleidingen flexibele instroom aanbieden.

Wat betreft het gebruik van de schakelvoorzieningen wijkt de sector Techniek af van de beide andere sectoren. Bij tweederde van de instellingen wordt in de sector Techniek geen gebruik gemaakt van schakelvoorzieningen. Voor de sectoren Economie en Zorg & Welzijn is het omgekeerd, daar maakt de meerderheid van de instellingen wel gebruik van schakelvoorzieningen.

De sector Groen tenslotte valt vrijwel geheel samen met de AOC's en heeft derhalve dezelfde kenmerken wat betreft de instroommogelijkheden.

2.7 Conclusies

Ongeveer een derde van de ROC's heeft het aantal instroommogelijkheden vergroot door niet alleen het aantal vaste instroommomenten uit te breiden, maar ook door flexibele instroommogelijkheden aan te bieden. Deze ROC's maken ook vaker gebruik van schakelvoorzieningen. Slechts bij uitzondering zijn de instroommogelijkheden over de volle breedte van bijna alle opleidingen verruimd. Meestal gaat het om een deel van de opleidingen.

Eveneens een derde van de ROC's heeft voor ongeveer de helft van de opleidingen een tweede instroommoment gecreëerd. Wat betreft de verdere uitbreiding van de instroommogelijkheden (flexibele instroom, schakelvoorziening) lopen deze ROC's niet voorop.

Het resterende derde deel van de ROC's, de AOC's en vakinstellingen bieden één vast instroommoment aan en hebben verder ook slechts weinig alternatieve instroommogelijkheden. Met name de vakinstellingen hebben doorgaans uitsluitend één vast instroommoment.

Flexibele (individuele) instroommogelijkheden komen voor bij ongeveer de helft van de ROC's en AOC's. Vrijwel altijd voor een beperkt deel van de opleidingen, met name op niveau 1 en 2 en in de BBL. Het gebruik van schakelvoorzieningen is nog zeer beperkt in omvang.

Flexibele instroommogelijkheden en schakelvoorzieningen zijn met name gericht op de eigen deelnemers van de mbo-instelling die uitvallen, overstappen of doorstromen. In iets minder mate wordt de flexibele instroom ook ingezet voor zij-instromers van buitenaf, waaronder de BBL-instroom.

Een deel van de ROC's benutten de schakelvoorzieningen en flexibele instroom voor ongediplomeerde schoolverlaters uit het vmbo, anderen doen dat juist bewust niet.

3 Beleid en ontwikkeling

Het uitbreiden van de instroommogelijkheden is niet eenvoudig. Zoveel is wel duidelijk geworden uit de interviews die gehouden zijn. In dit hoofdstuk kijken we naar het beleid dat instellingen voeren en naar de knelpunten waar zij tegenaan lopen bij het vergroten van de instroommogelijkheden.

3.1 Beleid om instroommogelijkheden te vergroten

Driekwart van de mbo-instellingen heeft beleid geformuleerd om de instroommogelijkheden te vergroten. In minder dan de helft van de instellingen wordt dat beleid ook actief uitgevoerd.

Tabel 11 – Beleid naar type instelling in % en absolute aantallen⁸

	Totaal	ROC	AOC	Vakinstelling
Beleid dat actief wordt uitgevoerd	41%	6	1	4
Wel beleid, maar in de praktijk (nog) weinig uitgevoerd	34%	5	1	3
Geen beleid	25%	3	2	1

Het beeld van de afzonderlijke typen instellingen sluit aan bij de bevindingen uit het vorige hoofdstuk. Het merendeel van de ROC's heeft geen actieve uitvoering van beleid, hetgeen overeenkomt met een meerderheid van de ROC's die relatief weinig extra instroommogelijkheden aanbieden.

Opmerkelijk is wel het verschil tussen de AOC's en vakinstellingen. Beide typen instellingen kennen weinig of geen alternatieve instroommogelijkheden. Bij de AOC's lijkt dat een kwestie van ontbrekend beleid, terwijl bij de helft van de vakinstellingen het aanbieden van slechts één vast instroommoment eerder een bewuste, beleidsmatige keuze lijkt.

In het voorgaande hoofdstuk zagen we dat ruimere instroommogelijkheden zelden voor alle opleidingen binnen de instelling gelden. Doorgaans gaat het om een kwart tot de helft van de opleidingen. Dat geeft aan dat het besluit om de instroommogelijk-

⁸ De percentages zijn gebaseerd op kleine aantallen (N=21), zijn gecorrigeerd voor de oververtegenwoordiging van vakinstellingen in de responsgroep en vormen slechts een globale indicatie.

heden te vergroten niet altijd op instellingsniveau wordt genomen. Die indruk wordt bevestigd door de instellingen. Gevraagd naar het niveau binnen de organisatie waarop beslist wordt over de instroommogelijkheden antwoorden de instelling in het onderzoek als volgt:

- ROC's
 - 8 ROC's op instellingsniveau
 - 6 ROC's op lager niveau (locatie, sector, team, opleiding)
- AOC's
 - 2 AOC's op locatieniveau
 - 2 AOC's op lager niveau (team, opleiding)
- Vakinstellingen
 - 7 vakinstellingen op instellingsniveau
 - 1 vakinstelling op locatieniveau

De omvang en organisatievorm van de instellingen speelt hierbij vanzelfsprekend een belangrijke rol. Zo kennen de AOC's veelal meerdere relatief verspreid liggende locaties en zijn de vakinstellingen relatief klein van omvang.

3.2 Motieven en knelpunten

In het onderzoek is aan de instellingen gevraagd welke motieven voor hen een rol spelen bij het (eventueel) vergroten van de instroommogelijkheden. In de volgende tabel zijn de antwoorden weergegeven.

Tabel 12 – Motieven voor het vergroten van de instroommogelijkheden in %

	Motief wel van belang	Motief niet van belang
Voorkomen voortijdig schoolverlaten	82	18
Dienstverlening voor studenten vergroten	76	24
Vergroten van de instroom	59	41
Instroom speciale doelgroepen mogelijk maken	43	57
Instroom vanuit bedrijfsleven vergroten	36	64

De antwoorden bevestigen het beeld dat de instellingen de verruiming van de instroommogelijkheden vooral inzetten voor de eigen studenten die dreigen uit te vallen en van opleidingen willen wisselen. Vergroting van de instroom van buitenaf is in veel mindere mate een doelstelling. Dat geldt in het bijzonder voor de vakinstellingen. De AOC's nemen op dit punt een wat afwijkende positie in. Voor hen geldt vaker dat

vergroting van de instroom in het algemeen, vanuit het bedrijfsleven en van speciale doelgroepen wel van belang is als motief om de instroommogelijkheden te verruimen.

De mbo-instellingen geven verschillende redenen aan waarom het voor hen moeilijk of ongewenst is om het aantal instroommogelijkheden te vergroten.

Tabel 13 – Knelpunten bij het vergroten van de instroommogelijkheden in %

	Reden wel van belang	Reden niet van belang
Onderwijsprogramma laat het niet toe	71	29
Het is organisatorisch moeilijk te regelen	69	31
Het leidt tot overbelasting van docenten	43	57
Nadelige kosteneffecten	35	65
Bij studenten te weinig behoefte	32	68
Docenten vinden het te lastig	29	71
Administratief te ingewikkeld of te veel werk	21	79

De grootste belemmering die mbo-instellingen ervaren bij het vergroten van de instroommogelijkheden ligt op het vlak van het onderwijsprogramma en de onderwijsorganisatie. Het merendeel van de instellingen geeft aan om die reden het aantal mogelijkheden niet te kunnen of willen uitbreiden. Andere factoren, zoals mogelijke overbelasting van docenten, worden ook genoemd, maar door een minderheid van de instellingen.

Eén punt is van speciaal belang om eruit te lichten. Bij de analyse van de BRON-gegevens stelden we vast dat de overgrote meerderheid van de deelnemers instroomt bij het begin van het schooljaar. Voor de schoolverlaters van het vmbo, bijna de helft van de totale instroom, is dat vanzelfsprekend, maar voor de andere helft van de instroom, de Herstarters, Doorstromers en Zij-instromers, geldt die vanzelfsprekendheid veel minder. Eerder zou verwacht kunnen worden dat deze groepen in veel grotere mate gedurende het schooljaar instromen. De BRON-gegevens laten zien dat ook deze groepen voor het grootste deel starten bij het begin van het schooljaar, maar de gegevens bieden geen uitsluitsel over de reden waarom dat zo is. Ligt het aan de studenten zelf, die geen behoefte hebben aan alternatieve startmomenten? Of ligt het aan de instellingen die weinig alternatieve instroommogelijkheden aanbieden? Op die vragen kan nu een antwoord gegeven worden: het ontbreken van de vraag naar meer instroommogelijkheden bij studenten is niet de oorzaak. Het feit dat ongeveer tweederde van de mbo-instellingen slechts één of twee instroommogelijkheden biedt, heeft vooral te maken met de programmatische en organisatorische problemen

die zij ervaren (of verwachten) én, zo zagen we, met het vaak ontbreken van actief beleid.

3.3 Ontwikkeling

Het onderzoek is een momentopname. Een fenomeen als de schakelvoorzieningen is nog relatief jong en ook ten aanzien van de flexibilisering van de instroom lijken zich, bijvoorbeeld als gevolg van invoering van het competentiegericht onderwijs, nog verdere ontwikkelingen voor te doen.

In de enquête hebben de instellingen aangegeven wat de actuele situatie is. De analyse van de BRON-gegevens heeft betrekking op de situatie in het schooljaar 2007-2008. De instellingen is daarom gevraagd of zich in de afgelopen drie jaar ontwikkelingen hebben voorgedaan met betrekking tot de instroommogelijkheden.

Tabel 14 – Ontwikkeling instroommogelijkheden in de afgelopen drie jaar in %

	Gedaald	Gelijk gebleven	Gestegen
Vaste instroommomenten	5	90	5
Flexibele instroommogelijkheden	0	77	23
Schakelvoorzieningen	0	82	18

Vergroting van het aantal vaste instroommomenten is de afgelopen jaren nauwelijks aan de orde geweest binnen de instellingen. In een kwart van de instellingen is het aantal flexibele instroommogelijkheden uitgebreid. Dat is gebeurd bij een kwart van de AOC's en bij een derde van ROC's. Nogmaals zij opgemerkt dat het ook bij die instellingen meestal een beperkt deel van de opleidingen betreft.

Het gebruik van schakelvoorzieningen is bij een klein deel van de instellingen gestegen.

Voor de komende drie jaar verwachten de instellingen wel een verdere uitbreiding.

Tabel 15 – Verwachte ontwikkeling instroommogelijkheden in de komende drie jaar in %

	Daalt	Blijft gelijk	Stijgt
Vaste instroommomenten	9	68	23
Flexibele instroommogelijkheden	0	36	64
Schakelvoorzieningen	0	59	41

Met name valt op dat bijna tweederde van de instellingen verwacht de flexibele instroommogelijkheden te gaan vergroten. Meer dan door het vergroten van het aantal vaste instroommomenten zien de instellingen kennelijk in flexibilisering een antwoord op vraag naar ruimere instroommogelijkheden. Ook het feit dat twee ROC's in het onderzoek aangeven dat het aantal vaste instroommomenten de komende jaren bij hen weer zal dalen, is een signaal dat de optie van meerdere vaste instroommomenten niet als meest wenselijke aanpak wordt gezien.

Een ander opmerkelijk feit is dat de vakinstellingen, die tot nu toe allemaal slechts één instroommogelijkheid boden, verwachten dat dat in de komende jaren zal veranderen. De helft geeft aan het aantal vaste instroommomenten uit te willen breiden en een kwart wil flexibele instroom en het gebruik van een schakelvoorziening gaan invoeren. Een vergelijkbare ontwikkeling is zichtbaar bij de AOC's. Ook zij verwachten in de toekomst de instroommogelijkheden te zullen gaan uitbreiden.

3.4 Conclusies

Het ontbreken van actief uitgevoerd beleid en het aanlopen tegen knelpunten op onderwijs- en organisatorisch vlak lijken de belangrijkste oorzaken voor het uitblijven van meer instroommogelijkheden in het mbo gedurende de afgelopen drie jaar.

De weg die de meeste instellingen nu kiezen om de instroommogelijkheden te vergroten is die van de flexibele instroom. Vooral de AOC's en vakinstellingen geven aan een (inhaal)slag te willen maken in de komende drie jaar.

Het belangrijkste motief om de mogelijkheden te vergroten is het 'vasthouden' van de eigen deelnemers, die willen doorstromen, maar vooral die tussentijds van opleiding willen wisselen.

Ook het vergroten van de instroom van buiten af is, met name voor de AOC's, een belangrijk motief.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Instroom in het mbo

1. Het overgrote deel van de instroom in het mbo vindt plaats bij aanvang van het schooljaar. Rond begin februari is er een tweede, veel kleinere piek. De rest van de instroom is gespreid over het jaar.

Instroommoment 1 Start van het schooljaar 84 %	Instroommoment 2 Halverwege het schooljaar 6 %	Overige instroom Gedurende het schooljaar 10 %
--	--	--

2. Het eerste instroommoment wordt vooral benut door deelnemers van de BOL, niveau 3 en 4 en door jongere deelnemers. Deelnemers die instromen gedurende het jaar of op het tweede instroommoment volgen vaak de BBL, opleidingen op niveau 1 (en in minder mate niveau 2) en zijn vaak volwassenen.

Vier typen instroom

3. Minder dan de helft van de instroom in het mbo is direct afkomstig van het vmbo. De vmbo-schoolverlaters stromen vrijwel allemaal in bij het begin van het schooljaar. Meer dan de helft van de instroom bestaat uit Zij-instromers (onder meer uit het bedrijfsleven, havo, hbo), Doorstromers (mbo-ers met diploma die een mbo- vervolgopleiding beginnen) en Herstarters (mbo-ers met een afgebroken opleiding, die opnieuw aan een mbo-opleiding beginnen).

	Aantal instroom	Percentage instroom	1e moment	2e moment	Overige instroom
Vmbo-schoolverlater	111.600	43%	97	1	2
Zij-instromer	51.800	20%	65	12	23
Doorstromer	47.600	18%	82	7	11
Herstarter	50.100	19%	84	6	10

4. Hoewel de Herstarters, Zij-Instromers en Doorstromers niet aan het begin van het schooljaar gebonden zijn, starten zij toch in grote meerderheid op dat moment. Opmerkelijk is vooral het hoge percentage Herstarters dat begint bij aanvang van het schooljaar: 84 procent. De reden waarom zij niet in de loop van het schooljaar instromen, is dat er onvoldoende aanbod van instroommogelijkheden is.

Aanbod van instroommogelijkheden

Er zijn drie soorten instroommogelijkheden: vaste instroommomenten (één of meer), flexibele instroommogelijkheden (individueel of per groep) en schakelvoorzieningen.

5. Een derde van de ROC's heeft de instroommogelijkheden aanzienlijk vergroot. Zij hebben niet alleen twee of meer vaste instroommomenten, maar vaak ook mogelijkheden voor flexibele instroom en een schakelvoorziening. Een kanttekening is dat de extra instroommogelijkheden meestal voor ongeveer de helft van de opleidingen gelden.
6. Een derde van de ROC's heeft wel twee vaste instroommomenten voor een deel van de opleidingen, maar biedt verder weinig extra mogelijkheden voor instroom. Het laatste derde van de ROC's, de AOC's en de vakinstellingen hebben één instroommoment aan het begin van het schooljaar voor vrijwel alle opleidingen en verder weinig andere mogelijkheden.

Beleid van de mbo-instellingen

7. Ruim 40 procent van de instellingen heeft actief beleid om het aantal instroommogelijkheden te vergroten. Een derde heeft wel beleid, maar dat wordt in de praktijk niet uitgevoerd en een kwart heeft helemaal geen beleid.
8. De mbo-instellingen richten zich met het vergroten van de instroommogelijkheden op de eigen studenten (Herstarters en Doorstromers). Als belangrijkste reden voor uitbreiding van de instroommogelijkheden noemen zij voorkomen van voortijdig schoolverlaten.
9. Veel instellingen noemen organisatorische problemen en moeite om meer instroommogelijkheden in te passen in het onderwijsprogramma als belangrijkste oorzaken om het aantal mogelijkheden niet uit te breiden. Weinig instellingen noemen de kosten of de administratieve last een belemmering.

Ontwikkeling

10. De afgelopen drie jaar is bij het merendeel (driekwart) van de mbo-instellingen het aantal instroommogelijkheden niet vergroot. De uitbreiding die er was, had vooral betrekking op de flexibele instroommogelijkheden.
11. Voor de komende drie jaar wil bijna tweederde van de instellingen het aantal flexibele instroommogelijkheden uit gaan breiden. Veertig procent verwacht ook dat het eigen gebruik van schakelvoorzieningen toe zal nemen.
12. De sector Groen kent met 88 procent het hoogste percentage instroom bij aanvang van het schooljaar. De reden is dat AOC's tot nu toe geen of weinig alternatieven aanboden. De komende jaren willen de AOC's een inhaalslag maken en zowel de vaste als flexibele instroommogelijkheden vergroten. Anders dan bij de ROC's is voor de AOC's het vergroten van de instroom het hoofdmotief. Ook de helft van de vakinstellingen geeft aan de instroommogelijkheden te willen verruimen. Zij mikken daarbij vooral op invoering van een tweede vast instroommoment.

Vraag en aanbod

13. Een derde van de ROC's biedt voor een deel van de opleidingen meerdere instroommogelijkheden aan. De overige ROC's, de AOC's en vakinstellingen hebben over het algemeen nog weinig extra mogelijkheden. Het ontbreken van actief beleid en knelpunten bij de organisatie en de inpassing in het onderwijsprogramma hebben de meeste instellingen weerhouden van verdere verruiming van de instroommogelijkheden. Het aanbod van extra instroommogelijkheden geldt meestal slechts voor een deel van de opleidingen, ook bij de ROC's die voorop lopen. Het aanbod richt zich vooral op niveau 1 en 2, de BBL en de volwassen deelnemers.

Het aanbod staat vooralsnog niet in verhouding tot de behoefte bij (potentiële) deelnemers. Meer dan de helft van de instromers in het mbo is niet gebonden aan de start van het schooljaar, maar moet door het beperkte aanbod van alternatieve instroommogelijkheden wel op dat moment starten. Met name voor de groep van Herstarters (met een afgebroken mbo-opleiding) is dit riskant, omdat zij een groot risico lopen voortijdig schoolverlater te worden.

4.2 Aanbevelingen

De mbo-instellingen geven in ruime meerderheid aan dat zij vooral voor hun eigen studenten de instroommogelijkheden willen vergroten, om doorstroom te bevorderen en uitval te voorkomen. In de toekomst willen zij dat vooral doen door de flexibele instroommogelijkheden te vergroten. Het verdient daarbij aanbeveling om:

- De groep van ruim 50.000 Herstarters per jaar als primaire targetgroep te nemen. Het is daarbij niet toereikend om alleen naar leerweg of opleidingsniveau te kijken, omdat het afbreken en herstarten ook in belangrijke mate voorkomen op niveau 3 en 4 en in de BOL.
- Het ambitieniveau daarbij aanzienlijk te verhogen, omdat in kwantitatieve zin het aanbod ver achter blijft bij de (potentiële) vraag.
- Kennis te nemen van instellingen die erin slagen om met een mix van oplossingen de instroommogelijkheden te vergroten en die er kennelijk in slagen om organisatorische en onderwijsprogrammatische belemmeringen te omzeilen.

Bijlage 1 – Enquête onder mbo-instellingen

Toelichting enquête

Aan de enquête hebben 26 instellingen meegewerkt. Dat is ruim een derde van alle mbo-instellingen.

Tabel 16 – Overzicht type instellingen in enquête en in Nederland

	Aantal Nederland	in %	Aantal enquête	in %	Aantal enquête gewogen	in %
ROC	43	62	14	54	13	62
AOC	12	17	4	15	4	19
Vakinstelling	14	20	8	31	4	19
Totaal	69	100	26	100	21	100

Zoals te zien in de tabel is het aantal vakinstellingen in de responsgroep oververtegenwoordigd. Daarom is voor het landelijke totaalbeeld gewerkt met een gewogen aantal (21 instellingen), zodat de verhouding tussen de verschillende typen instellingen overeenkomt met die van de geheel populatie.

Bij analyses binnen één type instelling, bijvoorbeeld alleen de vakinstellingen, is gebruik gemaakt van alle data, in het voorbeeld van de vakinstellingen dus alle 8 instellingen.

Behalve naar type instelling is ook gekeken naar de omvang en geografische spreiding. Ook in dat opzicht is de responsgroep een representatieve afspiegeling van de landelijke situatie.

De uitkomsten van de enquête kunnen daarom representatief worden geacht voor het gehele mbo in Nederland.

Instellingen die hebben deelgenomen aan de enquête

<p><u>ROC's</u> Albeda College Amarantis Friesland College Hoornbeeck College ID College Koning Willem I College ROC A12 ROC Aventus ROC Flevoland ROC Friese Poort ROC Horizon College ROC Leiden ROC Menso Altingh College ROC West Brabant</p>	<p><u>AOC's</u> Aeres groep (Groenhorst College) AOC Clusius College AOC De Groene Welle Citaverde College</p> <p><u>Vakinstellingen</u> Berechja College CIBAP Vakcollege De Eindhovense school Grafisch Lyceum Utrecht Hout- en Meubileringscollege Rotterdam Leidse Instrumentmakerschool NIMETO Soma College</p>
---	--

Bijlage 2 – Literatuurlijst

- Eimers, T & E. Keppels & A. Jager (2009). *De BBL als leerweg voor volwassenen. Een kwantitatieve analyse van deelnemers van 23 jaar en ouder in de beroepsbegeleidende leerweg van het mbo*. Ecbo (in voorbereiding)
- MBO Raad (2006). *Eerste fase benchmark MBO afgerond*. De Bilt: MBO Raad.
- MBO Raad (2008). *Benchmark middelbaar beroepsonderwijs 2007. Mijlpalen in sturing en transparantie*. De Bilt: MBO Raad.
- MBO Raad (2009). *Derde benchmark middelbaar beroepsonderwijs*. De Bilt: MBO Raad.
- KBA (2009). *Opleidingsdomeinen mbo, empirisch onderbouwing* (voorlopige titel). Stichting Triple A (in voorbereiding)

Een aanzienlijk deel van de deelnemers in het mbo breekt de opleiding voortijdig af, meestal al in het eerste jaar. Vaak als gevolg van een achteraf verkeerde studiekeuze willen studenten tussentijds, in de loop van het studiejaar, een herstart maken in een andere opleiding. Hoe eerder zij kunnen starten in de nieuwe opleiding, hoe kleiner de kans op motivatieverlies en dus op uitval is. Een andere groep wil van buiten het onderwijs een tussentijdse instroom maken in het mbo. Om de toegankelijkheid te vergroten en de kans op uitval te verkleinen dient het aantal instroommogelijkheden gedurende het schooljaar vergroot te worden. Het ministerie van OCW heeft laten onderzoeken hoe het staat met de instroommogelijkheden in het mbo.

Het blijkt dat het overgrote deel van de mbo-ers instroomt bij de start van het schooljaar. Minder dan de helft van de instroom komt rechtstreeks uit het vmbo. Het merendeel bestaat uit zij-instromers, of uit mbo-deelnemers die - met of zonder diploma - aan een andere mbo-opleiding beginnen. Meer dan 50.000 deelnemers beginnen aan een nieuwe mbo-opleiding nadat zij de vorige opleiding in het mbo voortijdig hebben afgebroken. Juist voor deze groep is de mogelijkheid om snel weer te kunnen beginnen van extra belang.

Scholen lopen aan tegen organisatorische problemen en kunnen de instroommogelijkheden niet goed inpassen in het onderwijsprogramma. Toch loopt een derde van de ROC's voorop in het aanbieden van meerdere vaste en flexibele instroommogelijkheden gedurende het schooljaar. De meerderheid van de ROC's, AOC's en vakinstellingen heeft een beperkt aanbod van mogelijkheden. Voor de komende jaren verwachten de mbo-instellingen dat mogelijkheden om flexibel in te kunnen stromen zullen toenemen.